

28.5.2003

017 41 2002
017 41 2002

Lähetän ohessa Suomen Asianajajaliiton lausunnon
tuomioistuinsovittelutyöryhmän mietinnöstä (Työryhmämietintö
2003:2)

Martti Ojala
Martti Ojala

Suomen Asianajajaliiton lakimies

Oikeusministeriö
PL 25

00023 VALTIONEUVOSTO

28.5.2003

1 (4)

Lausuntopyyntö OM 171/41/2002, 7.4.2003

**LAUSUNTO TUOMIOISTUINSOVITTELUTYÖRYHMÄN MIETINNÖSTÄ
(TYÖRYHMÄMIETINTÖ 2003:2)**

Yleinen arviointi

Suomen Asianajajaliitto pitää sovittelutyöryhmän ehdotusta tuomioistuinsovittelun lisäämisestä tarjolla oleviin riidanratkaisumenettelyihin tervetulleena. Tuomioistuinsovittelu ehdotetussa muodossa pyrkii siirtämään riidanratkaisun lähemmäksi konfliktin osapuolia, joille annetaan mahdollisuus määrätä omasta riidastaan. Ottaen huomioon 1990-luvulla tapahtunut prosessikynnyksen huomattava nousu, tuomioistuinsovittelulle ja muille vaihtoehtoisille riidanratkaisumenettelyille on kysyntää myös Suomessa.

Suomen Asianajajaliitolla on itsellään huomattavaa kokemusta osapuolten tarpeita huomioiden ottavasta vaihtoehtoisesta riidanratkaisusta. Liitto vahvasti vuonna 1998 omat sovintomenettelysääntönsä, joiden nojalla riitoja sovitellaan liiton jäsenten asiantuntemusta hyväksi käyttäen. Kuten nyt ehdotetussa tuomioistuinsovittelussa, myös Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyssä pyritään riidanratkaisuun, jossa osapuolten todelliset tarpeet (ei-kä ainoastaan oikeudet ja velvollisuudet) otetaan mahdollisimman suuressa määrin huomioon.

Sovintomenettelysääntöjen hyväksymisestä lähtien Suomen Asianajajaliitto on kerännyt hyödyllisiä kokemuksia sovittelusta perinteisen riidanratkaisun vaihtoehtona. Sovintomenettely on herättänyt liiton jäsenten keskuudessa paljon kiinnostusta, ja liiton n. 1500 jäsenestä 438 on suorittanut sovittelijan peruskurssin ja 233 jatkokurssin. Sovintomenettely on herättänyt myös paljon julkista keskustelua, jonka Suomen Asianajajaliitto näkee tärkeäksi tavaksi edistää vaihtoehtoisten riidanratkaisumenettelyjen yleistä yhteiskunnallista hyväksyntää.

Suomen Asianajajaliiton näkemyksen mukaan tuomioistuinsovittelun käyttöönottoa pohdittaessa on ennen kaikkea kiinnitettävä huomiota oikeusturvan säilymiseen menettelyssä. Tuomioistuinsovittelu voi liiton näkemyksen mukaan parantaa oikeusturvaa alentamalla prosessikynnystä – onnistuessaanhan tuomioistuinsovittelu nopeuttaa ratkaisun saamista ja alentaa kustannuksia. Koska tuomioistuinsovittelu kuitenkin ehdotetaan lisättäväksi tuomioistuinten tarjoamiin riidanratkaisupalveluihin, on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että tuomioistuinlaitokselle tunnetusti tärkeät keskeiset prosessiperiaatteet ja oikeus-

turva tulevat riittävässä määrin esiin myös tuomioistuinsovittelussa. Sovittelutyöryhmän mietinnön nojalla ei ole aihetta huoleen tässä suhteessa.

Erityiskysymykset

Keskeiset prosessiperiaatteet

Tuomioistuinsovittelussa tulisi varmistaa riittävät edellytykset keskeisten prosessiperiaatteiden turvaamiseksi. Näin voidaan taata oikeusturva myös perinteiselle oikeudenkäynnille vaihtoehtoisessa tuomioistuinsovittelussa. Näin ollen työryhmän ehdotusta siitä, että sovittelijan esteellisyysarviointi suoritettaisiin samoilla perusteilla kuin tuomarin esteellisyyden arviointi on pidettävä oikeaan osuneena. Tämä lähtökohta on omiaan turvaamaan sovittelijan riippumattomuuden ja puolueettomuuden ja tätä kautta edistämään myös osapuolten ja yhteiskunnan luottamusta oikeuslaitokseen.

Koska sovittelu rakentuu sovittelijan ja osapuolten väliselle luottamukselle, on ensiarvoisen tärkeää, että osapuolet voivat luottaa siihen, että heidän mahdollisesti sovittelun aikana tekemistään myönnytyksistä ei asian käsittelyn myöhemmässä vaiheessa aiheudu heille haittaa. Tältä osin työryhmän ehdotus siitä, että sovittelija olisi aina esteellinen tuomarina käsittelemään asiaa, jossa hän on toiminut sovittelijana, on välttämätön.

Työryhmän ehdotus siitä, että sovittelija olisi esteellinen tuomarina käsittelemään asiaa, jossa hän on toiminut sovittelijana, tekee myös mahdolliseksi sen, että sovittelija tapaa osapuolen toisen osapuolen läsnä olematta. Koska sovittelija ei sovittelun epäonnistuessa voi toimia tuomarina asiassa, hänen tapaamisensa osapuolten kanssa erikseen eivät vaaranna oikeusturvaa. Suomen Asianajajaliitto puoltaa ko. erillistapaamisten mahdollisuutta.

Sovittelun käytännön toimivuuden kannalta on tärkeää, että menettely on luottamuksellista ja että siihen on kytketty salassapitovelvollisuus siinä määrin, kuin se virallisjärjestelmän puitteissa on mahdollista. Menettelyn julkisuus vähentäisi huomattavasti tuomioistuinsovittelun houkuttelevuutta ja riistäisi osapuolilta mahdollisuuden pyrkiä löytämään itselleen mahdollisimman suotuisa ratkaisu. Menettelyn julkisuus muun muassa estäisi käytännössä tuomarin tapaamiset osapuolten kanssa erikseen. Suomen Asianajajaliitto puoltaa siksi työryhmän enemmistön kantaa menettelyn luottamuksellisuudesta.

Osapuolten tahdon huomioon ottaminen

Suomen Asianajajaliitto pitää tärkeänä, että ehdotettu menettely perustuu vapaaehtoisuuteen ja osapuolten yhteiseen haluun löytää riitaansa sovinnollinen ratkaisu. Työryhmän lähtökohdaksi ottama asianosaislähtöisyys on Suomen Asianajajaliiton mukaan oikeaan osunut. Työryhmän ehdottaman mukaisesti tuomioistuinsovittelun pitäisi kaikissa vaiheissa olla riippuvainen osapuolten tahdosta sekä sovittelua aloitettaessa että päätettäessä. Myös osapuolten mahdollisuus vaikuttaa itse menettelyyn on tärkeä.

Tuomioistuinsovittelun käytettävyyttä ja oikeusturvaa ajatellen on kuitenkin tärkeää, että myös tuomioistuimella on mahdollisuus tehdä aloite asiassa. Suomen Asianajajaliitto puoltaa työryhmän ehdotusta siitä, että sovittelu voitaisiin aloittaa myös tuomioistuimen aloitteesta mutta painottaa, että työryhmän ehdotus sovittelun aloittamiseksi osapuolilta aina tarvittavasta suostumuksesta on välttämätön. Järjestelmä ei myöskään saisi johtaa siihen, että oikeudellista ratkaisua asiaansa haluavat painostetaan suostumaan sovitteluun.

Mietinnön mukaan sovittelijana toimisi lähtökohtaisesti tuomari. Muu tehtävään soveltuva henkilö voitaisiin osapuolten suostumuksella nimetä sovittelijaksi, jos se olisi asian edellyttämän asiantuntemuksen tai sovittelun saatavuuden kannalta perusteltua. Suomen Asianajajaliitto pitää ehdotusta oikeaan osuneena siltä osin kuin se mahdollistaa ulkopuolisen sovittelijan nimeämisen. Suomen Asianajajaliiton näkemyksen mukaan osapuolten suostumuksen tulisi olla riittävä kriteeri ulkopuolisen sovittelijan nimeämiselle. Menettelyn asianosaislähtöisyys huomioon ottaen vaikuttaisi perustellulta, että osapuolet voisivat yhdessä nimetä haluamansa sovittelutoimintaan perehtyneen ulkopuolisen sovittelijaksi, jos he katsovat tämän tarkoituksenmukaisemmaksi.

Tuomioistuinsovittelun edellytykset

Sovittelutyöryhmä ehdottaa, että asianosaislähtöisyydestä huolimatta tuomioistuimelle annettaisiin harkintavaltaa sekä tuomioistuinsovittelua aloitettaessa että sen päättämisessä. Tuomioistuinsovittelun edellytykseksi työryhmä ehdottaa osapuolten yhteisen tahdon lisäksi myös sitä, että tuomioistuin harkitsee asian tuomioistuinsovitteluun sopivaksi ja pitää tuomioistuinsovittelua tarkoituksenmukaisena. Vastaavasti tuomioistuimella on mahdollisuus vaikuttaa asian käsittelyyn myös loppuvaiheessa. Työryhmä ehdottaa, että tuomioistuinsovittelu on lopetettava, jos sovittelija päättää, ettei sovittelun jatkaminen enää ole perusteltua.

Suomen Asianajajaliitto pitää lähtökohtaa onnistuneena. Osapuolten oikeusturvan kannalta on keskeistä, ettei sovitteluun selvästi sopimattomia asioita sovitella. Suomen Asianajajaliitto pitää kuitenkin tärkeänä, että ehdotuksen jatkokäsittelyssä täsmennettäisiin niitä poikkeuksellisia tilanteita, joissa tuomioistuin voisi pitää asiaa sovitteluun selvästi sopimattomana.

Sovittelijan koulutus

Mietinnössä todetaan nimenomaisesti, että sovittelijan rooli olisi osapuolten psykologisia prosesseja ohjaava. Suomen Asianajajaliiton kokemuksen mukaan sovittelu on erityisen vaativaa toimintaa, joka eroaa lakimiesten perinteisistä tehtävistä mm. siten, että tavoitteena ei ole tarjota juridisia ratkaisuja. Sovittelu vaatii tiettyjä mm. psykologisia valmiuksia, joita ei oikeustieteellisessä koulutuksessa välttämättä painoteta. Myös harjaantuminen sovittelutehtäviin on tärkeä osa onnistunutta sovittelua. Jotta tuomioistuinsovittelu toimisi mahdollisimman tehokkaasti, olisi Suomen Asianajajaliiton näkemyksen mukaan varmistuttava siitä, että kaikilla sovittelijoiksi määrättävillä henkilöillä olisi valmiudet toimia sovittelijoina. Suomen Asianajajaliitolla itsellään on ollut hyviä kokemuksia kehittämästään sovittelukoulutuksesta. Liitto toivoo, että sen jäsenten tiedoille, liiton lähdeaineistolle (mm. suomenkielinen sovintomenettelyn käsikirja) ja sen laajamittaiselle kokemukselle löytyisi käyttöä myös niissä sovittelukoulutuksissa, joita tuomareille järjestettäisiin.

Sovintoehdotuksen lainmukaisuus

Mietinnön mukaan sovittelija voisi tehdä ehdotuksen asian sovinnolliseksi ratkaisuksi, josta hän tietää, ettei se ole voimassaolevan oikeuden mukainen. Sovittelijan on kuitenkin näin tehdessään kerrottava, että ehdotuksen mukainen ratkaisu ehkä ei ole lainmukainen. Suomen Asianajajaliitto puoltaa sovittelijan mahdollisuutta tehdä sovintoehdotus ja pitää myös mielekkäänä, että sovinto voidaan perustaa myös muuhun kuin oikeudellisesti oikeaan lopputulokseen. On kuitenkin syytä kiinnittää huomiota työryhmän käyttämään ter-

minologiaan ja jatkokäsittelyssä selvittää, mitä tarkoitetaan sovintoehdotuksen lainmukaisuudella ja sillä, ettei ehdotuksen tarvitse olla voimassaolevan oikeuden mukainen. Perustelut tulisi kirjoittaa niin, ettei jää pienintäkään epäilyä siitä, että kyseessä olisi sinänsä laillinen lopputulos joka kenties ei vastaa sitä lopputulosta, johon voimassaolevan oikeuden nojalla päädyttäisiin tuomiossa.

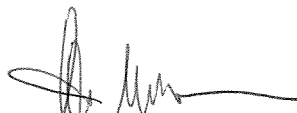
Suomen Asianajajaliitto näkee myös ongelmalliseksi sovittelijan velvollisuuden informoida osapuolia siitä, ettei ehdotuksen mukainen ratkaisu ole lainmukainen. Ottaen huomioon mietinnön selvä lähtökohta, että sovittelu voitaisiin viedä läpi ilman asiamiehiä, vastuu kyseisen tiedon analysoinnista jäisi yksin osapuolten harteille. Sen analysoiminen, onko ehdotettu sovinto osapuolen intressissä verrattuna tuomiolla saavutettavaan lopputulokseen, vaatii usein sellaista juridista asiantuntemusta, jota osapuolilla itsellään ei välttämättä ole. Toisaalta sovittelijan tulisi pysyä puolueettomana, eikä hän tätä vaarantamatta voi antaa osapuolille oikeudellisia neuvoja asiassa, ainakaan jos tämä voisi tapahtua luottamuksellisessa keskustelussa toisen osapuolen tietämättä. Mietinnön jatkokäsittelyssä tulisi kiinnittää huomiota tähän kysymykseen.

Lopuksi

Suomen Asianajajaliitto näkee ehdotuksen tuomioistuinsovitteluksi esimerkkinä uudesta riidanratkaisun ajattelutavasta, joka heijastaa tämänpäiväisiä yhteiskunnallisia arvoja. Suomen Asianajajaliitto on itse hiljattain muotoillut yleiseksi tavoitteekseen kehittää sovintomenettely tunnetuksi, hyväksytyksi ja yleisesti käytössä olevaksi riidanratkaisumenetelmäksi ja on todennut samassa yhteydessä, että muun muassa lainsäätäjän ja viranomaisten myönteisestä suhtautumisesta tarvitaan sovittelun yleisen hyväksynnän aikaansaamiseksi. Suomen Asianajajaliiton näkemys on, että liiton sovintomenettely ja nyt ehdotettu tuomioistuinsovittelu täydentävät toisiaan hyödyllisellä ja mielekkäällä tavalla ja edistävät samantyyppisten mielialojen ja suhtautumisen kehittymistä yleisesti.

Helsingissä, toukokuun 28. päivänä 2003

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Matti Manner
puheenjohtaja

Markku Ylönen
pääsihteeri

Lausunnon valmistelivat:

asianajajat Pekka Puhakka ja Petri Taivalkoski